

AGOTAK, HERRI MADARIKATU BAT

Ba-dira herrialde guzietan eta erlijio gehienetan ere, gizartetik urrun bizi-bearrak diren jendeak. Batzutan beste arrazako gizonen gorroto biziak uxatuak, bestetan beren eritasun berezi edo iguingarriren batek txokoratuak. Hala nola, agotak. India'ko «paria» heien irudiko, guzien ikusi-eziña, guzien ankerkeria ta gorrotoa jasan behar izan dute belaunez belaun.

XIII'gn. mende hastean azaldu ziren agotak Nafarro'ko Pirenetan. Gehienak kokatu ziren Bidasoa'ren iturritik urbil, Baztan-ibarrereko leku gozoenatarik batean hauzo bat eratuz. Hauzo hori etxol ziztrin eta baldar batzuek osatua da, eta bere izenak —Bozate deitzen bait-da— erdi aroko «ghetto» heien antzera, izuikara ta gorrotoa piztu izan du aspaldidanik baztandarren bihotzetan.

Aberats eta alaia den eta Arizkun deritzan herrixka-ondoan arkitzen da Bozate. Alde ona ta alde txarra! Bozate'ko etxe kaskar eta arloteen aldean, ortxe ditugu Arizkun'go etxeak, eskualde hartako zabalenak, armarrri ederrez frangoki ornituak...

Pio Baroja —idazlari bezala sendakiña ere— 1925'gn. urtean joan zen herri laidoztatu horren ikustera, eta hunela dio bere «Rebablo de Arlequin» liburuan:

«Bozate'ra sartu-eta, han eztela leiñu-etxerik ohartzten da, armarririk ere ez. Lore guti ikusten da. Giro trixtea nabaitzen da han, mesfidantza, aiherkundea. Mixeriak, bidegaberiak eta herrak jende hura aintzin-aintzinatik zapalduz, uxkurtu ta ttipitu dute arras. Gizon, emakume ta haurrak ongi ikuskatu ezkeru, arpegi goibel ta sumakor heien giblean arraza-mota bakarra ba-dela ezagun da. Arpegia zabal dute, hezurak jalkor eta sendo; zigomatiko-gupia luze samar; begiak, apur bat zearkatuak, urdin edo musker; burua boro-bil; larrua zurixta, illea orixta. Arraza-mota hunek ez du eskualdun

jatorrarekin deus ikustekorik; Europa-erdiko jendekia da, edo-ta iparaldekoa.»

Beste horrenbeste erran daukute gaiñontzeko idazleek ere.

Agotak gizartean. Negargarria izan zen, bai, agoteen egoera, mendetan zear («Izan zen» diogu, gure egunetan askoz bigunago erabiliak bait-dira). Nafarruko «Fuero» zaharrean, Santxo Ramirez'en denbotetan tajutua, «Gafo» izena (atzapardun ote?) emaiten zaio agotari, guztiz oker haatik. Aita Moret'ek uste zuen «albijense» zeritzaten heretiku heiegandik zatozela. «Heien aiten-aitak —idazten du— heredia horri atxikiak izanak ziren, eta hura uko-egiñik ere, jendearen gorrotoak laido hura leporatu zien, betirako zikinduak geratu zitezten.»

Erran dezagun egia: milla bat urteko zigorraldiek eta jazarraldiek beren aztarna edo seiñalea ezarri dute herri dohakabe horren gainean. Jende zeak asma ditzaken siniskeriak oro ta mota guzietako gezur nazkagarriak erantsi dizkie errurik gabe.

Guti dira: 400 ale doi-doa, 50 edo 60 etxetan sarturik bizi direnak, konzentrazioko itxitura batean bezalaxe. Arizkun'go elizara beharrezko joera dutelarik, bertan sartzeko ate berezi bat zuten aspaldi batetik, ertsi-ertsia, eta ez ziren bataio-harriaz aruntzago iragaiten ahal. Meza bukatuta etzieten bakea emaiten, edo ematekotan, alderantzia azaltzen zieten. Ezin ziren apez izan, ez fraile, ez serore, eta orai asko ez duela beren gorpuak ez zuten lekurik arkitzen Arizkun'go hil-herrian. 1654 gn. urtean armadan sartu eta gerla-sarien pagatzeko baimena eman zieten; ez ordea gorako graduetara igotzekoa eta ez armen eramatekoa ere. Gizarte-legeetan ere arras azpiratuak zauden. Jujen aintzineren agoteren bat eramana balin ba zen, bere arrazakoa ez zen norbaiten testigutzaren deuseztatzeko, zazpi testigu billatu beharra zuen. Ezin ibil zitezkean bidetan gairi oinutsik, beren izurriaz nihor kutsatua gerta ez zedin. Eta urrundik ere ontsa ikusiak izan zitezten, ahatezangoaren iduriko oihal zati gorri bat eraman behar zuten bizkarrean. Debekatua zuten iturrietan edatea, latsetan arroparen garbitzea, ibaietan arraintzaren egitea... Denbora asko ez dela, agoteren bat jolastalde batean sartu ezker, soinua bereala ixiltzen zen. Hori bai, herri-pestetan joareak (ixtrumentuak) jotzen uzten zieten, soinulari onak zirelako ospea ba zuten betidanik irabazia.

Funts-gabeko salaketak. Ezin konda-ala eritasun kutsukor zituztela... legendarra bereziki. Laurent-Joubert miriku frantsesak erraiten zuen kiratsa zeriotela; «ezen —hala dio berak— mukar-mintza (pituitoria) aixax usteltzen zaie, ortixek datorkie hats usaintsua». Juan de Garayoak hori bere dio, biguinxeago haatik: «Agotak ez du usai

goxorik botatzen...» V. de Rochas'ek, herritarren sineskeria zahar-
rak oro egiazat harturik gehiago ere erraiten zuen: beharri-gingilla-
rik ez zutela; buruan, ille-ordez luma iduriko zerbait zutela, orixta
kolore; azkzalak txumurkatzen zitzaizkiela atzaparrak antzo... eta
holako.

Bainan dena ez zen garrakeria. Ba ziren, hainbeste laido-hitzen
artean, laudoriozko solasak ere. Francisque Michel'ek zuberoko ar-
tzain-poema bat emaiten dauku; bertako ahapaldi batean artzaisak,
galai hatez maitemindurik —hau ere artzain eta, itxuraz, agote—
hunela dio:

Jentetan den ederrena umen duzu Agota
bilho holli, larru xuri eta begi nabarra.
Nik ikusi artzaiñetan zu zira ederrena.
Eder izateko aments Agot izan behar da?

Beste soinua dute Lardizabal'en hitzek. Pierre Marka'ri jarrai-
kituz, semitiko-ethorkia dutela, dio, agotek. «Agotak ez dira lege-
nardun. Heien akats bakarra hauxe da: juduen edo moruen ondo-
rengoak izatea, urrundik bederen.»

Agoteen deiturak, eskualdunenak berberak dira: Etxeberria, Sa-
laberri, Amorena, Etxegaray, Goñi, Petrirena, Bidegain, Juanena, Az-
nar, Agirre, Gaztelu, Zamakoitz... Urteak joan urteak etorri, oker-
ustek, trabak eta eragozpenak suntsituz joan dira. Ikusten ditugu
gure egunetan Agote izenekoak politika, legegintzan eta elizan leku
gorenentara heltzen. Argentina'n adibidez, Pedro Agote sendalari fa-
matua, Diru-Ministro edo Moltsero izan zen, eta orai gutxi dala,
haren orhoitzapenaren ohoratzeko, Agote izenaz bataiatu dute Bue-
nos Aires'en probintziako herri bat.

Aita Saindua ta Inperadorea, Agoten alde. xvi gn. mende-hastean
burua altxatu nahi izan zuten agotek. Bi bulda eman zituen X gn. Leon
Aita Sainduak, bat 1513 an bestea sei ilebetez geroago, eliztarrek eta
eliz-gizonek agoteri eman tratu gaiztoaren geldierazteko asmoz. Ez
ziren artaz axolatu. Inperadoreak berak ere ez zuen gehiago erdietsi
ahal izan. Behin batez, Bitoria'n zelarik, Bozate'ko jendeek pairatu
behar zuten bereizkunde lotsagarria salatu zioten, eta heien alde zer-
beit egin nahi izan zuen orduan: alperrik ordean; apez-jendeek ez
zuten haren agindua onhartu. 1460 gn. urtean Biarno'ko Gaston'ek
argiro ta goraki erran zuen, bidegabeko zela agotenganako herra ta
aiherkundera; leporatzen zitzaaien legonar hura, jendeak asmatu gezu-
rra zela, ezjakiñak eta sasi-kezkak sortua.

Izan ditu haatik herri dohakabe horrek, bere babesgabeko egoera

makurgarri hartatik atera nahi izan duten zenbaitzuk. Joannes de Goienetxe Saceda'ko konde arizkundarra dugu horietarik bat. Jaun hunek Alcalá de Henares ondoko eremuetan herri bat eraiki zuen XVIII gn. mende-hastean, «Nuevo Baztan» (Baztan Berri) izena eman ziona. Bozate'ko bizilagun guziak hara joan-erazi, heien herrian sufritzen zuten erdeinutik iges egin zezaten, horra Goienetxe jaunaren xedea. Agota-multzo bat bildu eta lurrak eman zizkien, landu zitza ten. Luzaro gabe ordea, Bozate'rat itzuli ziren gehientsuak.

Ba-omen zen, Goienetxe'ren asmo horretan, «eskuzabaltasun soilla ez zen zerbait...». Talon Ortiz'ena da iritzi hau, baina hori erraiteko oina nun hartzen duen ez dauku argitzen. Asmo horren ondorio gisa, Cervantes'en eremuetan «Nuevo Baztan» deritzan eta baztandarrik ez daukan herriska bat geratua da. Gertaera hunek, dio Talon'ek, Tristan de Acuña'ko biztanleekin gertatua ekartzen dauku bururat. Beren lurrerat itzuliak dira hoiak ere, ugarte hortan gelditu ta su-mendien irrisku ikaragarria nahiago dutela, Ingalterra'ko lanhoak baino...

Eta orai, hainbeste asmaketa ta ele-zahar aipatu ondoren —funtsgabe bezain zentzugabe gehienak— galde bat datorkigu gororat: zer ziren eta nundik zatozen agotak? Ez da erantzuten erreza, abenda hunen iturria laino batez estalia baitago, egungo egunean ere. Eta misterio horrek, mota guzitako sineskeriek eta ipui zoroek emendatua, zeinbat ibiltariren, zeinbat nobelagille ta zinc-egileren irudimena ez ote du zirikatatu! Izkutua baina, sekulan baino ilhunago dela erran genezake...

Funtsezko egiaren billa, jakintza bitartez. Heldu beharrak ziran, egiakzi, gizon jakintsunak: historilari, etnologo, antropologo —bai hemengo eta bai kanpoko— lan serio eta baliosaren egitera, gezurrezko solas eta izkribu tentel hoietarik egia uts-utsaren agertzera. Lehentarik bat —bai argienetarik ere— Francisque Michel dugu, «Les races maudites de la France et de l'Espagne» bere liburu ederrarekin. Liburu horrek —aspaldian akitua, damurik— gure egunetan eta zombait pondutan gibelatuxea den arren, ba du erakusgarri ta erakaste baliosik, eta hoiari esker, gero heldu diren azterkariak, lehengoek urratu bidea hobetu ta zabaldu ahal izan dute.

Jakintzazko bilaketa hoik hasi eta, agotak eta direlako «kretinoak» (1) bat zirela uste zutenak izan dira. Sendagileek eta antropologoen ordea, bere azterketak dirala bide, hipotesi hura arras bazter-

(1) Kretino: Suiza'ko Valais eskualdean bizi den giza-mota dohakabe bat.

tua dute. Ez dutela agotek bat ere eri-arrastorik; gizonak zokoratu arraza bat dela ta besterik ez.

Baina Pilar Hors dotore anderea da, denen ustez, gai horri buruz lanik osoen eta zorrotzena egin duena, «Seroantologia e Historia de los Agotes» deritzan bere medikuntza-tesian. Lan huntan biologiako ta odolezko zer guziak konduan harturik eta zentzuz eta tajuz ikher-turik, aterakizun hau azaldu dauzkigu:

a) Agotak ez dira, jitez, eskualdun.

b) Ez dira ere, direlako «arriotar» godoen ondorengo.

d) Bere ustez, Frantzia'tik heldu jendeak zitazken agotak edo agoten aintzinekoak, hango legendun-etxeetarik igesiak menturaz, eta lurralde huntara tantoka-tantoka sartuak, baina —eta hau bai harri-garri!— nihoiz ere legendun ez izanak, etxe heietan bizitzen egona-gatik... Zer ziren ba? Itxuraz bederen, kezkarik gabeko jende, alfer eta lazo batzu; gerletara joan nahi ez, zergak pagatu ere ez, etxe heietan kokatzen zirenak, orduko bizi-molde latz eta gogorra baino, kutsatuak izateko irriskua nahiago zutenak. Ba-da —gaineratzen du Hors dotoreak— gure uste huni indar emaiten dion zerbait: Frantzian ere agotak badirela (cagots), hemengoan etorki berekoak segurik eta «itxurati» deitzen dituztenak. Oso egokia izen hau, ez bakarrik jende hoienez izakera salatzen daukulako, bainan ere gure argibide hau bermatzen duelako (2).

Jakitatea ta eziera, erosle. Gogoeta frango egin genezake gai huntaz, gure urgulluaren harrotzeko baino makurtzeko hobeak izanen lirakenak segurrenik. Hoienez agertzeko lekurik ez dugu hemen; eta hala, azken hitza bezala, huna biarnotar olerkari baten ahapaldia:

Encuer que cagots siam
nou non dam;
Touts som hills deu pai Adam.

(2) Faget de Baure jaunak, dio Hors dotoreak, frantsesez “gafu” deituak diren legendunetaz mintzo dela, hitz horrek “itxurati” (hypocrite) erran nahi duela dio. Eta gero kondatzen dauku Luis VIII garrenaren egunetan ba zirela 2.000 legendun-etxe Frantzian, eta errege horrek bere ordenuan ehun soseko ondore bana utzi ziela. Etxe heietan tratu biziki ona hartzen zutelarik, batek baino gehiagok legenez joa zegoalako itxura egiten zuen (heietan sartu ta bizi ahal izateko...).

(Agota izanik ere ez dugu axola, aita Adan'en seme bait gara denak.)

«Ezta hori, ez, olerkari maitea —oihu egiten du Barojak—. Eziera ta jakitatea: horra, gizonak emeki-emeki berdintzen dituzten dohainak, ots, gure arteko berezkundea —lanak eta argitasunak sorrerazten dutena izan ezik— deuseztatzeko bidean jartzen gaituztenak.»

Eta gu ere, bihotz-bihotzetik ados gare don Pio'ren azken-solas horrekin.

FAGOAGA'tar Ixidoro.

R. BOZAS-URRUTIA'K

Ezkuaraz ezarri du

—«A ba, erakutsi oek.»

—«Bego apur bat.»

Nere urte-kutxa aundian neuzkan guztiak ez, kutxatillan neuzkanak bakarrik erakutsi nizkion; inun eta nornairen aurrean azaltzeko onak ziranak; bana-banakoak.

Ez zion begi txarrik egin nere bildumatxoari; urte bakoitzari lo-retxo bat bota zion, mai-gaiñeko lore-ontzia bete zuen arte. Gaitz erdi! Egia, bazan aukera; kolore ta kalidade askotakoak bai: itxaropen-koloreko urteak (berdeak esan nai dut, baiñan ez berde-berdeak, abek kutxa-aundian utzirik nituen), arrosa-kolorekoak, beltzak, zuriak, urte berriak, urte luzeak eta urte motzak.

—«Begira bezaio oni» —esan nion txuri-txuri bat erakutsiaz—, nere lenengo jaunartzeko urtea dut auxe.

—«Bai polita! Nik ere ba-dauzkat olako zuri batzuk... eta lau oiek, orren illunak?»

—«Oiek, berorrek dakian arako ofizina artan pasatako urteak dira, nere andre pinpiriña...» (Nik lan egindako ofizina hura, aren senarrarena zan.)

—«Ezta orrenbesteraño izango...» erantzun zuen andre zahar h-dunak, purrustadaka. Eta gero, itz-beste egiñaz; eta itxura gaiztoko urte-xorta bai begiratuaz:

—«Eta gori-beltz-kirastun oiek?»

—«O! oiek, gerrako ta gerra ondoko urteak... usai txarreko urteak benetan!» Eta andre zahar epelkiluxak pañuelo bat atera ta sudurretara eraman zuen. Ba zan zergatik.

—«Bai, esan zuen, oraingo gerrak, zikiñak izaten dira. Nere denboretan berriz... gogoratzen naiz, neskatilla nintzala, nola kapitan arrek... nik, ba...»

Itza moztu nion, miñik egin gabe ordea, eskubiko bi beatz gu-raize-gisa erabilliaz. Gero, beste bi urte ipiñi nizkion begi aurrean. —Bi abek, ez dira nolanaikoak. Lenengo au, ezkont-urtea dut, ezti-kolorekoa; bigarren ori, amagiarreba gurera bizitzera etorri zaneko urtea. Trumoi-kolore. (Andre zahar dirudunak aopean: «eskerrak suirik ez dutala nik...») Baña ona emen zazpi auk: bei argaleko urteak ditut, nere-nereak, gutxi bezelakoak! Askoan dauzkat...

—Ala uste duzu?—argi zegoen nere argaltxoak gutxitzat zeuzka-

berdin urte-uts ateratzen zitzaidan. Bein batean, urte mordoska bat lortu nuen, diru-premian zeuden lagun batzueri erosita; merke-merke: urte bakoitza amar illabete-truk. Mauka ederra! Atsegin-kontentuenik nenbillenean, ara, kaskartzen asi ziran ustekabez. Ziri ederra sartu zidaten orduantxe! Alperrik galdutako urte ustelak ziran, antza.

Urte gutxi eukitzea lotsagarri iruditu izan zait, eta urritasun ori nolabait estaltzeagatik, beti ibilli izan naiz gezurretan —edo bizkaitarrak dioten bezala, bazterrak engañetan— orrenbeste ta ainbeste dauzkadala siñisterazteko. Jendeak, ordea, zerbait sumaturik, onelaxe esan oi didate, ixeka-irriño bat ezpain-ertz apartsuetan: «Arranotxuripoleta! ez zera zu itxuraren gabe!» Edo-ta, keiñu maltzur bat beren begi makartsuetan: «Gizona, gizona, ongi ezkutuak zenituen, aladzipo!» Eta olaxe. Au lotsa! Eta eskerrak, nere urteak erakustea eskatzen ez didatenean... Kalean ez litzake ajola; konprenigarri baita, danak ezin eraman nezazkeala aldean, arutz-onuzka, eredutzat, erakusgarritzat. Baiñan etxean... etxean, besterik da. Ezetz? Baietz. Entzun (ta gorra ba-zera, irakur):

Beiñola, andre zahar «h»dun aberats elizkoi batek bixita bat egin zidan. Komeni da esatea, oso askobearra zala bera: esan nai dut, gutxi-bearra ez zala; arro-arroa, pitirifiña ta guturrumindu xamarra gaiñera. Diruaren podorioan, iñork baño urte mordoska galantago bat pillatua zuela ta beste gabe, bere buruaz uste aundia zuen. Jakiña, nere urteen berri galdetu zidan.

—«Ea gazte, zure urte bilduma ori? Guztiz moñoñua omen daita...», esan zidan babes-aire batekin.

Baiñan, nola erakutsi? Nere urte-bilduma ain eskaxa ain gauzeza, ain ziztriña, ain... tzat iñola ere artzekoa, nola erakutsi? Zeiñi ta berari! Gezurren bat asmatu bear, eta:

—«Ai, andretxo maitea, nai nuke nik, bai... urte kontuetan orren ikasia dan berorren iritzia jakiteko balitz ere...» —erantzun nion, aitzaki-merke ta koipekatillu. —«Au da, baña, pena ta pesalunbria... etxean ez daukat, badaki?»

—«Nik ez, ez dakit. Zeer? Etxean ez daukazula? Nun bada? Zuk ez al dituzu zure urteak urte-tegian gordetzen? arima arimategian, liburuak liburutegian, diskoak diskotegian eta gezurrak gezurtegian gordetzen diran bezela?»

—«Bai bai, andre kuttuna, ba-dauzkat; guziak ez ordea, geienak baserrira bialiak ditut, orain, uriko giroak gaizki artzen zituen eta... banaka batzuk baizik ez dauzkat emen.»

—«A ba, erakutsi oek.»

—«Bego apur bat.»

Nere urte-kutxa aundian neuzkan guztiak ez, kutxatillan neuzak bakarrik erakutsi nizkion; iñun eta nornairen aurrean azaldu onak ziranak; bana-banakoak.

Ez zion begi txarrik egin nere bildumatxoari; urte bakoitzan berxoa bat bota zion, mai-gaiñeko lore-ontzia bete zuen arte. (O erdi! Egia, bazan aukera; kolore ta kalidade askotakoak bai: ropen-koloreko urteak (berdeak esan nai dut, baiñan ez berdeak, abek kutxa-aundian utzirik nituen), arrosa-kolorekoak, beltz zuriak, urte berriak, urte luzeak eta urte motzak.

—«Begira bezaio oni» —esan nion txuri-txuri bat erakutsi nere lenengo jaunartzeko urtea dut auxe.

—«Bai polita! Nik ere ba-dauzkat olako zuri batzuk... eta oiek, orren illunak?»

—«Oiek, berorrek dakian arako ofizina artan pasatako urte dira, nere andre pinpiriña...» (Nik lan egindako ofizina hura, senarrarena zan.)

—«Ezta orrenbesteraño izango...» erantzun zuen andre h-dunak, purrustadaka. Eta gero, itz-beste egiñaz; eta itxura gaiturte-xorta bai begiratuaz:

—«Eta gori-beltz-kirastun oiek?»

—«O! oiek, gerrako ta gerra ondoko urteak... usai txarrek teak benetan!» Eta andre zahar epelkiluxak pañuelo bat atzetik sudurretara eraman zuen. Ba zan zergatik.

—«Bai, esan zuen, oraingo gerrak, zikiñak izaten dira. denboretan herriz... gogoratzen naiz, neskatilla nintzala, nola kanarre... nik, ba...»

Itza moztu nion, miñik egin gabe ordea, eskubiko bi beata raize-gisa erabilliaz. Gero, beste bi urte ipiñi nizkion begi aundia. —Bi abek, ez dira nolanaikoak. Lenengo au, ezkont-urtea dut, kolorekoa; bigarren ori, amagiarreba gurera bizitzera etorri zuen urtea. Trumoi-kolore. (Andre zahar dirudunak aopean: «eskutatu suirik ez dutala nik...») Baña ona emen zazpi auk: bei argaleteak teak ditut, nere-nereak, gutxi bezelakoak! Askoan dauzkat...

—Ala uste duzu?—argi zegoen nere argaltxoak gutxitzat zegoen

la— Bibliako zazpi bei argal aiek ere, zure oiexek bezin aipagarri ziralakoan nago, gaztetxo... ez zaitez orrenbeste arrotu.

—Ori ez, andre agurgarri, barka bezait. Bibliako zazpi argal aiek, bei gizen bana jan omen zuten, belarri, isats, adar, azkazal, larru, koipe ta guzti. Nereak ez zuten olako aukerarik izan eta orrexegatik berorrexegatik, eta gaiñera nere-neretxoak diralako maiteago ditut eta askozago dauzkat, nik aiek baiño.

—Ba, ba! Bei argaleko urteak! Bestelako zera! (andre zahar santujale hura sumintzen asia zegoen). Nere urte xortan ezta iñoiz bei argalik bat ere agertu... bei gizenak bai, zazpi ez-ezik, zazpi bider zazpi, alarraiojaña! Dirua kostata gizenduak... baita urrezko txal bat, baita urrezko arrautz-dun olloak, baita urrezko ortz-agiñak, baita...

—(Baita kakalardo amorratuak ere...) —nik esan, ixilmixilka. Eta gero, berari: —Atsekabe dut, andre zirkilbiligarria; nik ere egin-gotutut alegintxoak, berorrek aña urte ederrik eta galantik esku-tatzeko. Nork daki, urteen buruan...

Andre atsopinkuñaren bekozkoa poxi bat argitu zan. Eta: —Ori espero dut, gazte arropuzkillo, esan zidan onginaiez beterik— ge-roak esango. Dana dala, jakin ezazu nere urte-bilduma ez-tala goize-tik gaberakoa izan, ezta gaurtik-goizerakoa ere, gero!

—Ez, andre ttunturruntuna —erantzun nion apal-apal, ixil-ixil eta motel-motel.

—Eta gañontzeko zure urte aiek, baserrian dauzkazun aiek ale-gia, erakarri ondoren, deitu, berriz ere etorriko natzaizu; ikusteko zaleturik nago eta. Ez ahaztu! —Ez, andretxo panpiña.

Baiñan ez diot deituko. Zertara deitu? Ba-ditut, kutzako aien artean, berari batere gustatuko ez litzaizkion urte batzuk, beren gisa-koak. Esaterako: lau-bost neskakin ibiltzen nintzaneko urteak, po-litikako alderdi batean sarturik egon nintzanekoak, elizara urbildu ere egiten ez nintzanekoak, Santa-Ageda Aundian igarotakoak... nik al dakit? Bai, badakit; eta orrexegatik; ez dut andre zar elizkoi di-rudun arren marmario ta maixioak entzuteko umorerik. Bear bada, emendik urte batzuen buruan deitu ta erakutsi ahal nezaioke urte-xorta berezi bat, txit bere gustokoa. Esate baterako: sakristia-usaiñe-ko urte zuzenak... Zuzenak? nola ordea, baldin ni ta nerekin dau-den gaiñerakoak gero ta okerrago, gero ta eroago ba gabiltza? Beste aldetik, emendik urte batzuen buruan, arrek, andre zahar h-dun min-bera arrek, besterena gutxitzat daukan arrek alegia (barka zadazu irakurle, aurtengo urtea Iztuetarena dut-eta), ez du agian ezer ikusi

nai izango, ezta ahal izango ere; ez urte zuzenik eta ez okerrrik... gu baño zuzenago egon bait-liteke bera, urte-bildumari azken-urtea erantzita, bere urrezko kutxa ederrean egon ere.

Tira, irakurle, aski da berritxuketarik. Nere bildumatxoa ikusteko griñarik zuri ere sortzen ba-zaitzu, esan, pozik erakutsiko dizut... baldin, oneraño etorri ta emengo Zuzendari jaunak ni ikusteko bai-mena ematen ba-dizu, beintzat (ostegun-igandetan artzen ditugu bixitalariak). Eta datorren urte-arte itxoin naiago ba-duzu, beste urte berri bat erakuts nizaizuke. Lengoak baiño okerrago izango az al da! Ez eta zuzenago ere!

*Santa Ageda Txiki-enea'n
Abenduaren 28'an*

Oar bat: Izkribu onetan agertzen diran zereko itz oiek, ez dira iñongo iztegitan arkitzen. Ala ta guztiz, zuzen jokatu luke Mitxelena jaunak, tajutzen ari dan iztegian sartuko balitu, jatorrak dira ta. 34'gn. gelako nere lagun Pelopidax'i aitua ditut; oso gizon jator eta miripurtziriña baita bera, miripurtziriñik iñoiz izan bada.

Ni neu.

R. BOZAS-URRUTIA.

